

πειραν τῆς ὀρλωφικῆς ἐπανάστασης, τῆς ὁποίας τόσο ἀκριβῶς ἐπλήρωσε τὰς συνειπίας ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἐφ' ὅσον ἐβλεπεν, ὅτι δὲν ἀπεστέλλοντο στρατεύματα πρὸς ἐνίσχυσιν, ἀλλ' ἀπλαῖ προκηρύξεις, ἐμεινεν ἀσυγκίνητος ἐντελῶς. Ὁ πόλεμος Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἐκρηγύθη μετὰ δύο ἔτη, ἤτοι τὸ 1781 καὶ ἔληξε διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τοῦ Ἰασιού κατὰ τὸ 1792, ὅτε ὁ θρυλικὸς ἦχος τῶν Θαλασσῶν Κατωῶν (βλ. λ.) καὶ ὁ σύντροφός του Ἄνδρουτσός, πατὴρ τοῦ Ὀδυσσεῶς, ἐγκαταλειφθέντες συνετρίβησαν καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας ἔφθασαν, ὁ μὲν Κατωῶν εἰς Ζάκυνθον, ὁ δὲ Ἄνδρουτσός με 400 παλληκάρια του, προσεγγίσαντες εἰς τὴν Μάνην, ἀπεβίβασθησαν καὶ παρουσιάσθησαν εἰς τὸν Θ. Κ. καὶ τὸν Ζαχαριά. Παρὰ τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχον ὁ Κ. καὶ ὁ Ζαχαριάς νὰ καταστήσουν ὑποπτον τὴν δημοσπονδίαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀνέλαβον τὴν διαπεραίωσιν τοῦ Ἄνδρουτσου εἰς τὴν Στερεάν. Καὶ τότε ἀρχίζει ἡ κἀθοδος πρὸς Βοστίταν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχε καὶ ὁ Κ. μετὰ τὰ παλληκάρια του καὶ τὴν ὁποίαν οἱ ἐν τῇ τουρκοκρατούμένῃ τότε Ἑλλάδι ξένοι πρεσβευταὶ τὴν παρέβαλον μετὰ τὴν κἀθοδον τῶν μυρῶν τοῦ Ξενοφάντος. Ἐπὶ 40 ὀλόκληρα ἡμερονύκτια, ἄλλοτε λοξοδομοῦντες πρὸς τὰ ἀρκύσια βουνά, διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν συνάντησιν πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ ἄλλοτε, ὅταν ἦτο ἀναπόφευκτον, πολεμοῦντες πρὸς αὐτοὺς διὰ ν' ἀνοίξουν δίοδον, ἔφθασαν τέλος εἰς τὴν Βοστίταν καὶ ἐπεβίβασαν τὸν Ἄνδρουτσόν καὶ τὰ παλληκάρια του. Ἀπὸ τοῦ 1792 μέχρι τοῦ 1797, παρὰ μεμονωμένας τινὰς συμπλοκάς τῶν Κ. πρὸς τοὺς Τούρκους αἰματηράς, ἡ ἐπίσημος τουρκικὴ ἀρχή, μ' ὅλον τὸ μῖσος ὅπερ αἰσθάνεται κατὰ τοῦ Θ. Κ., τὸν ἀναγνωρίζει, διότι χάρις εἰς τὴν φρόνησιν μετὰ τὴν ὁποίαν διεχειρίζετο τὴν ἐμπιστευμένην εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπροστάτευε τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ, ἠγαπᾶτο ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν τουρκικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος, θαυμάζων τὸν ἄνδρα, τὸν ἔλεγε Πατριάρχην—Βασίλειά. Κατὰ τὸ 1797 ὅμως, συνέβη μέγα γεγονός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀντίκτυπον ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεπῶς καὶ ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ Κ. καὶ τῆς γενεᾶς του. Ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης, ὁ κατόπιν αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας, συντρίψας τὴν Ἐνετίαν καὶ καταλαβὼν τὴν Ἑπτανήσον, ἀνεπέτρωσε τὰς ἐλίπιδας τοῦ δουλεύοντος Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Κ. Τότε ἤρχισαν πλέον ἀγριοὶ οἱ διωγμοὶ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, ἐναντίον τοῦ Θ. Κ. καὶ τῆς γενεᾶς του, ἀλλ' ἀτελέσφοροι, διότι οἱ Κ. εἶχον ἀποβῆ ἀρκετὰ ἰσχυροὶ πλέον. Οἱ διωγμοὶ αὐτοὶ ἐνετάθησαν κατὰ τὸ 1798, ὅτε οἱ Γάλλοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑπτανήσον, καὶ κατὰ τὸ 1799. Ἄλλ' ὁ Θ. Κ. εἶχε καταντήσει ἤδη ἡ φοβερά μᾶστις τῶν Τούρκων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκρήρυξε φανερά τὸν πόλεμον.

Κατὰ τὸ 1800, κηρύξαντος τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας τοῦ Καραγιώργη τῆς Σερβίας (βλ. λ.), ἡ Πύλη ἠγαγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ τρόπον τινά μετὰ τοὺς κλέφτας καὶ ὁ Κ., ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἀνεγνωρίσθησαν καὶ πάλιν ὡς ἀρματαλοὶ καὶ ἔμειναν ἡσυχοὶ μέχρι τοῦ 1802. Κατὰ τὸ 1803 ἡ κατάστασις μεταβάλλεται. Ἡ Πύλη ἐπεμβαίνει εἰς τὰ τῆς Μάνης, διηρημένης οὖσης καὶ 3 χιλ. Τούρκοι καὶ Μανιάται βαδίζουν κατὰ τοῦ τότε μπετῆ τῆς Μάνης Κουμουνδούρου διὰ νὰ τὸν καθαρῶσουν. Ὁ Θ. Κ. μετὰ 18 παλληκάρια του σπεύδει εἰς βοήθειάν του καὶ, κατὰ τὴν ἐπακολούθησαν συμπλοκήν, τραυματίζεται καὶ σώζεται ὡς ἐκ θαύματος. Κατὰ τὸ θῆρος τοῦ 1804, δολοφονηθέντος εἰς τὰ Σουδενὰ τῶν Καλαβρυτῶν τοῦ Θανάση Πετιμεζᾶ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, ἀντιπραττόντων καὶ μετ' Ἑλλήνας, ὁ Θ. Κ., ἐφαρμοζὸν τὸ μέτρον τῆς συμπερικρίσεως, κατέσφαξε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Μαγουλιανὰ. Ἀλλὰ καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἀρχαδίαν κατὰ τὸ θῆρος ἐκεῖνο ἐσκόρπισε τὸν πανικὸν μεταξὺ τῶν Τούρκων, κίων χωρία καὶ φρονεύον Τούρκους εἰς συμπλοκάς, τὰς ὁποίας σνηθέστατα προεκόλει ὁ ἀδελφός του Γιάννης, ὁ ἐπιλεγόμενος Ζορμπᾶς. Οἱ ἀγῶνες του κατὰ τῶν Τούρκων ἐκράτησαν τότε μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, ὅτε ὁ Κ. ἀνέκηθη τὸ ἀρματαλὸν του, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν, ὅχι μόνον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν Ἑλλήνων προσεσπῶν, διὰ τῆς προδοσίας τῶν ὁποίων τὴν 7ην Μαρτίου ἐπολιορκήθη μετὰ 38 παλληκάρια του ἀπὸ 400 Τούρκους εἰς Τουρκοκρητινήν, ἡ Σεροκρητινήν. Μαζόμενος τότε μετὰ λυσσον καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, πρὸς τὸ ἐσπέρας διατέμνει ἔξοδον, ἐξώρμησαν δὲ ἅπαντες ξιφῆρεις καὶ διεσώθησαν. Κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ 1805, ὁ Κ. μετέβη εἰς Ζάκυνθον, ἔνθα τοῦ ἐγένετο πρό-

τασις ἐκ μέρους τοῦ Ρώσου ἀξιωματικοῦ Ἄνρεπ νὰ στρατολογήσῃ εἰς Πελοπόννησον ἄνδρας καὶ νὰ λάβῃ μετ' αὐτῶν μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐστρατείαν εἰς Νεάπολιν. Ὁ Κ. ἀπειποιήθη καὶ, μὴ ἐπιτυχὸν οὐδὲν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του ὄφελος, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐδολοφονήθη ὁ Ζαχαριάς καὶ ἡ ἀρχὴ πλεόν τῶν ἀρματαλῶν τῆς Πελοποννήσου περιέρχεται εἰς τὸν Κ. Ἀλλὰ διώκεται πανταχόθεν. Τούρκοι καὶ Ἕλληνες ἔχουν ἐξεγερθῆ ἐναντίον του. Παλαίει πρὸς ἅλα τὰ σημεῖα, διεξάγει ἀγῶνας ἀπεγνωσμένους καὶ τέλος, μετὰ πολλὰς περιπετείας, καταφεύγει καὶ πάλιν κατὰ τὸ 1806 εἰς Ζάκυνθον, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ρώσων. Τὸ σῶμά του εἶχε διαλυθῆ, διασκορπισθῆ, ἐξοντωθῆ. Ἐκ τῶν 150 συντροφῶν του ἐλάττωτοι διεσώθησαν, ἐκ τῶν 36 πρωτεξαδέλφων του μόνον 8 εἶχον διαφύγει τὸν θάνατον, εἶχε δὲ φρονεῦθῆ καὶ ὁ ἀδελφός του ὁ Γιάννης ὁ Ζορμπᾶς εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Αἰμυαλῶν, κατόπιν προδοσίας τῶν καλογηρῶν. Κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς Ζάκυνθον ὁ Κ. ἐθρήνη πικρῶς τὴν συμφορὰν, ἡ ὁποία εἶχε πλήξει τὴν γενεάν του, ἀλλὰ δὲν ἠσύχασεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος παρὰ τοῖς ἐν Ζακύνθῳ καὶ Κερκύρᾳ ἰσχυροῖς. Τότε ἐγνωρίσθη καὶ μετὰ τὸν Καποδίστριαν, καθὼς καὶ μετὰ τοὺς περιφῆμους ἀρματαλοὺς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Ἡπειροῦ Μπότσαρη, Κατανατώνη, Τζαβέλαν εἰς τὴν Λευκάδα, ἔνθα συνεζεντρώθησαν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς νήσου κατὰ τοῦ Ἄλῃ πασσᾶ (1807). Παραδοθέντων τέλος τῶν Ἑπτανήσων εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέστρεψεν ἐκ Λευκάδος καὶ πάλιν εἰς Ζάκυνθον. Μὴ θέλων δὲ τότε νὰ τεθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Γάλλων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀδιαφορήσει διὰ τὴν τύχην τῆς πατρίδος του καὶ λυσσῶν κατὰ τὸν Τούρκων, συνηρώθη μετ' ἄλλων ἀρματαλῶν τῆς Στερεᾶς, συγκροτησάντων στόλον ἐξ 70 πλοίων καὶ μετ' αὐτῶν διέτρεχε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Ὀρφανοῦ μέχρι Λαοδαυελλίων. Ἀρχηγός τοῦ στόλου ἦτο ὁ Ἰωάννης Σταθᾶς (βλ. λ.) καὶ ὑπαρχηγός ὁ Νικοτσάρας (βλ. λ.). Ἀλλὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1808, κατόπιν ἐπεμβάσεως τῶν Πατριαρχείων, ἔληξεν ἡ δράσις τοῦ στολίσκου ἐκείνου καὶ ὁ Κ. ἐπέστρεψεν εἰς Ζάκυνθον, ὁπόθεν κληθεὶς ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ πατρικοῦ τοῦ φίλου Ἄλῃ Φαρμάκη, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐπήρχετο ὁ τότε πασσᾶς τῆς Πελοποννήσου Βελῆς, υἱὸς τοῦ Ἄλῃ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Κατορθώσας νὰ σώσῃ τὸν πατρικὸν του αὐτὸν φίλον μετὰ μακρῶν καὶ σκληρῶν πολιορκιῶν ἐκ μέρους 8 χιλ. Τούρκων ἐντὸς τοῦ ἐν Γορτυνίᾳ πύργου τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκη καὶ ματαιώσας τὰ σχέδια τοῦ Βελῆ, ἐπανήλθε καὶ πάλιν εἰς Ζάκυνθον. Ἡ βοήθεια τὴν ὁποίαν παρέσχεν ὁ Κ. εἰς τὸν Ἄλῃ Φαρμάκη, τὸν συνέδεσε μετ' αὐτοῦ διὰ στενωτέρας φιλίας καὶ βραδύτερον, συναντηθέντες εἰς Ζάκυνθον, ἔθεσαν τὰς βάσεις, τῇ ἐμπνεύσει τοῦ Κ., μεγαλεπιβόλου σχεδίου συμπράξεως τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἄλβανῶν, ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκη μετὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ τοῦ Θ. Κ. κατὰ τοῦ Ἄλῃ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ υἱοῦ του Βελῆ, ἐπιδίον των αὐτὸ ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν Γάλλον διοικητὴν Δανζελώτ, καθόσον ἡ Γαλλία ἐχθρεύετο τότε τὸν Ἄλῃν καὶ ὁ Δανζελώτ ὄχι μόνον τὸ ἐνέκρινεν ἀλλ' ἐπεσχέθη καὶ στρατιωτικὴν βοήθειαν ἐν καιρῷ, συγχρόνως δὲ ἐφοδιάσει καὶ διὰ χρημάτων τὸν Κ. καὶ τὸν Ἄλῃ Φαρμάκη, ὅπως διαπεραιοῦμενοι εἰς Ἡπειρον προσελκύσουσιν μετὰ τὸ μέρος τῶν ὄλων τοὺς δυσηρηστημένους κατὰ τοῦ σατραπῶν τῆς Ἡπειροῦ Ἄλβανούς. Πράγματι ὁ Κ. μετὰ τὸν συνεργάτην του, διαπεραιωθέντες εἰς Ἡπειρον, κατορθώσαν, ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος, νὰ στρατολογήσουν περὶ τοὺς τρισχιλίους. Πλήν ἡ ἐξέγερσις ἐκεῖνη ἐματαιώθη, καθόσον ἐν τῷ μεταξὺ (Σεβριος 1809) ἡ Ἀγγλία κατέλαβε παρὰ τῶν Γάλλων τὴν Ζάκυνθον, ἔνθα καὶ συνέλαβε τὸν υἱὸν τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκη καὶ ἄλλους 400 Ἕλληνας, ἀκολούθως δὲ τὴν Κεφαλληνίαν τὴν Ἰθάκην καὶ τὰ Κύθηρα. Εἰς τοὺς Γάλλους ἀπέμεινεν ἡ Λευκάς, οἱ Παξοὶ καὶ ἡ Κέρκυρα. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Κ., ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες, κατετάχθη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν Τσουρτς μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Κατὰ τὸ 1816, τὸ συγκροτηθὲν ὑπὸ τὸν ἔξαιρετικὸν αὐτὸν ἀνδρωπὸν καὶ πραγματικὸν φιλέλληνα Τσουρτς σῶμα διελύθη καὶ ὁ Κ., ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ, ἀπελύθη τῆς Ἀγγλικῆς ὑπηρεσίας. Ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1821 παρέμεινεν εἰς τὴν Ζάκυνθον ἰδιωτεύων καὶ μετρωχόμενος τὸν ζωέμπορον διὰ νὰ ζήσῃ τὴν οἰκονομίαν του. Κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1806 μέχρι τοῦ 1821 δεκαπενταετὲς διάστημα τῆς παραμονῆς του, ἀπέκτησε μίαν γενικωτέραν καὶ ἀνωτέραν ἀντίληψιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἐμορφώθη ὅσον τὸ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις του καὶ ἐξέμαθε τὴν ἰστορίαν τῆς πατρίδος του, καὶ ἐγνωρίσθη μετ' ἐξεχούσας προσωπικότητας, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐξετίμησαν ὑπερβολικῶς, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄφελισαν. Κατὰ τὸ διά-

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

